

	Iktatószám	Budapestre vonatkozó újságcikkek		Osztályozás
				Tárgy
	Szerző <u>F. M.</u>			Hely
	Cím <u>A szabadságharc pénzügye</u>			Idő
	Forrás: <u>Budapesti hírlap</u>			Személy
	Bp.	1911	VI/4	
	(Hely)	(Idő)	(Köt. v. fü.)	

A szabadságharc pénzügye.

— A Landerer és Heckenast-cég bankógyártási pöre. —

Az 1849. év június havában vagyunk. Elérkezünk a szabadságharc utolsó fejezetéhez: az egyesült osztrák-orosz hadak támadó hadjáratának kezdetéhez. A magyar seregek szerencsecsillaga letűnt, s egyik vereség a másikat érte. Az ellenség minden oldalról előnyomult s a magyar tábor körül mindjobban összeszűkült a gyűrű, melyet megtörni alig-alig van remény. A sok vér árán visszaszerzett fővárost kénytelen volt kardcsapás nélkül feladni a honvédség s menekülni le Szeged—Temesvár felé... Mielőtt azonban sorsára engedné a nemzeti kormány a fővárost, megkísérelte előbb a forgalom egy nagy szükségét, egy nagy hiányát lehetőleg enyhíteni: *ellátni aprópénzzel*. Mert nagy volt e nélkül a szükség. A rézpénz végleg eltűnt a forgalomból, a pénzügyminisztérium által föllállított banknyomda pedig a háborús viszonyok miatt folyton vándoruton lévén, nem nyomtatott elég váltópénzt. Sürgősen és állandóan sok pénz kellett a háború költségeinek fődőzésére, hát úgy dolgozott a nyomda, hogy sok pénz kerüljön ki a sajtó alól: csupa nagy bankót nyomtak. A piaci szükségletek kielégítésére való krajcáros jegyek előállítására nem maradt idő. Utóbb a papiros is elfogyott, a festék meg elveszett...

A pénzkrisis tetőfokára hágott, s a forgalom teljesen fennakadni látszott. Itt-ott ugyan lehetett látni hat és tíz krajcáros úgynevezett Almácssy-féle *Zwangsnótá*-kat, de ezeket elfogadni vagy további-

tani a magyar kormány statáriális eljárás terhe alatt megtiltotta. Végül szükségben eleinte úgy segítettek a bajon, hogy a magyar pénzjegyeket két, négy, sőt nyolc és több részre is szabdalták, később azonban, midőn a sok harctéri veszteség nyomán a magyar bankó kezdett elértéktelenedni, a részbankókat többé senki sem akarta elfogadni. Ekkor volt csak „nyomor s szenvedés”. Nem mult el egyetlen nap se, hogy a kérelmezők egész csoportja ne ostromolná a kormányt, kérvén, hogy segítsen a bankókrízisen. A legelsőek egyike persze a kereskedői osztály. Őket sújtotta legerősebben a kalamitás, hát ők az elsőek voltak azok közt is, kik orvoslásért folyamodtak. *Június 16-án* a pénzügyminiszterhez írt kérvényekben különösen a rézpénz hiánya miatt panaszkodtak, s miután — panaszolják írásukban — „... a kis, vagyis rézpénz annál inkább szükségeltetik, minthogy az az élelmiszerek adásvevésénél nem nélkülözhető és miután annak hiánya leginkább a szegényebb sorsu honpolgárookra hat nyomasztólag...”, kérték a minisztert, hogy a nagyobb bankjegyek fölváltása körüli nehézségeket megfelelő intézkedésekkel szüntesse meg.

A napilapok is sűrűn foglalkoztak az aprópénzhiány okozta bajokkal. A *Respublica* egyik nap (június 19-én) még bizakodva írja, hogy „azon körülmény, hogy Duschek Ferenc a pénzügyminiszter, biztos reményt nyújt, hogy mihelyt hazánk vészterhes napjai elmúlnak”, rendbe jönnek a pénzügyek is. De már néhány nappal később (június 22-én) sokkal sötétebb színben látja a helyzetet s az üzerek és az aprópénz rejtegetői ellen fordul, mint a kik

szerinte egyedüli okozói e különös válságnak. Másnap pedig azt mondja, hogy: „a hadsereg ellátása jelenleg lehetetlenné teszi, hogy kisebb bankjegyek szükséges mennyiségben tétessenek forgalomba...” és esdve fordul a polgárokhoz, hogy „a haza rendkívüli körülményei áldozatot igényelnek. Ne sajnáljuk ez áldozatot!”

Az ezernyi kérés és panasz mellé azután június 29-én egy oly körülmény csatlakozott, mely teljességgel lehetetlenné tette a kormánynak, hogy közvetlenül és a saját hatáskörében intézkedjék a bajok orvoslása iránt. Görgői ugyanis e napnak estei jelentésben tudatta, hogy az ellenséges erők az ő hadseregét tulszárnyalták s a fővárost a magyar hadsereg nem képes tovább fedezni. A kormány erre sietve *becsonmagoltatta a bankógyomdát* és az összes hadikészletet, s megkezdte vándorútját.

Mielőtt azonban elhagyta volna székhelyét a kormány, a képviselők összegyűltek a július 2-ára egybehívott ülésre. A nevezetes ülésen Kossuth beszámolt a helyzetről és szomorúan állapította meg, hogy „... alig terjedt el a hír, hogy hadjáratunk a kormány székhelyének áttételét szükségessé fogják tenni, már mindjárt a *pénzjegyek iránti bizodalom a kereskedői körben csökkenni kezdett*. Ezek a nében nyugtalanságot okoznak. Kijelentem, miszerint a kormány kiadja a rendeletet, hogy a ki a népnek önmaga iránti megnyugvását és bizalmát ily gyalázatos önzésből háborítani merészeli, rögtönítélő törvényszék elébe állíttassék... Valakinek a bolondsága miatt a nép nyugalma háborítani nem engedjük. Az, ki ezt *malitióse* háborítja, *függni fog!*”

Ülés után minisztertanács tartatván, annak határozatából tényleg még aznap megjelent Szemere Bertalan aláírásával egy *Komoly figyelmeztetés*, melyben a miniszterelnök fölhívja a lakosságot, hogy „a pénzváltással uzsoráskodást ne tűrje el a hazafiúi főváros hű szelleme. A kormány sem fogja tűrni. A rendőrség az ilyeneket fogassa be s állíttassa rögtönítélőszék elébe, mert ez hazaárulás . . .” E rendelet alapján az *állodalmi rendőrség középponti osztályigazgatósága* ugyanazon napon (július 2-án) megalkotta a vészbiróságot és kihirdette, hogy . . . a kik a magyar pénzjegyeket vagy egész értékben el nem fogadják, vagy elfogadásuk ellen kifogást tesznek, rögtön és szigorúan büntetessenek.”

A rendőrség középponti igazgatósága július 4-én a főváros tanácsát is megkereste és kérte, hogy a magyar pénzjegyek el nem fogadása miatt való rendellenességeket, melyek a személy- és vagyonbátorságot veszélyeztethetnék, kellő intézkedések foganatosításával sürgősen szüntesse meg.

Ságodi fővárosi alpolgármester is kapott — valószínűen a július 2-iki minisztertanács határozatából kibocsátott — rendeletet, melyben meghagyatik, hogy a váltópénz hiánya által okozott pénzzavarok megszüntetése céljából nyomasson a városi hatóság 500 ezer forint erejéig egy, két, három és hat krajcárról szóló váltócédulákat, melyek „csupán az álladalom által kibocsátott pénzjegyek felváltására fordíttassanak”. A rendelet értelmében a föl-váltott nagyobb bankjegyek visszatartandók s ezek adják meg a váltócédulák fedezetét. A jegyeknek egyébként . . . teljes értékük szerinti beváltását az álladalom minden vagyonával biztosítja, s pedig oly megszorítással, hogy a beváltás 3 hónapon belül okvetetlen elrendelendő. „A váltópénzjegyeket Budapest város és Óbuda kebelében mindenki teljes értékben, valóságos ezüstpénz gyanánt elfogadni” köteleztetett, s a ki ez ellen cselekednék, az elfogadó, „s mint a fővárosbani közbéke s nyugalom vétkes háborítója, minden személyes válogatás nélkül fővárosi rögtönítélő-bíróság elébe állítandó s halállal büntetendő”.

A rendelet, melynek foganatosításával a fővárosi tanács bizatott meg, falragaszok útján hirdettetett ki s a *Respublica* július 6-iki számában közölt kis napihir szerint „a falragasz körül állandóan nagy a tolongás; az emberek olvassák s nagy megelégedéssel fogadják a hirt, mely szerint 3 nap alatt meg fognak jelenni az új jegyek a forgalomban.”

Az aprópénz kibocsátásáról szóló rendeletet nyomban kézbesítették Ságodi alpolgármesternek,

ki masnapra (július 5-ére) rendkívüli városi közgyűlést hivatott össze ez ügyben. A közgyűlésen aztán egy hét tagból álló bizottság választatott (elnök lett Ságodi alpolgármester), melynek azt az utasítást adta a közgyűlés, hogy „ . . . működésük-höz haladéktalanul hozzáfogván, készitendő tervöket a közgyűlésnek 6-án (másnap) mutassák be.” Hatodikán valóban előterjesztették a tervezetet, a melyet a közgyűlés egyhanguan jóváhagyott és „eszközlésbe vételével és hovahamarabb sikeresítésével a tervet készített bizottmányt” továbbra is megbízta a közgyűlés.

A váltójegyek elkészítése Heckenast Gusztáv képviselő, bizottsági tag, a Landerer és Heckenast-féle nyomdai cég társtulajdonosára bizatott, ki július 10-én . . . mint a váltójegyek kibocsátása tárgyában működő nyomda s kezelés főnöke, a számára készített esküforma szerinti hitel a tanács előtt letette, s az esküformát sajátkezüleg alá is írta. Az egyidejűleg megválasztott pénztárosok, ellenőrök, kezelési tisztek és más tisztviselők „a bizottság al-

tal kidolgozott esküformát a tanács előtt (szintén) letették s az írott esküformát sajátkezüleg aláírták.”

A beváltás eszközölésére a városházánál egy külön hivatal rendeztetett be, melynek felszerelését és pénztárait a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank kölcsönözte.

A mint e részletekből megállapítható, a fővárosi hatóság mindent elkövetett a kormány július 4-i rendeletének végrehajtására, hogy csak könnyítsen azon a forgalmi zavaron, mely oly arányokat öltött, hogy Csányi László közmunkaügyi miniszter a császári seregek bevonulása előtt alig néhány órával, (midőn utolsóként a kormány közegei közül elhagyni készül a fővárost) még egyszer ráír a tanácsra, hogy: „a pénzviszonyok bonyolódását tűrni nem lehet . . . Világosítsák föl önök a népet, s ne engedjék vagyon tekintetéből azt áldozatul hullani a vétkes tözséreknek . . . A jó sors legyen önökkel, szeressék a főváros ügyét . . .” A tanács szerette a főváros ügyét s csakugyan mindent elkövetett, a mi egy szorongatott városi tanács csak meglehet. De a végzetet a tanács sem tudta útjában föltartóztatni. Még július 11-én reggel a budai helyettes polgármester (Paulovics László) úgy látszik nem hitt a jelekben, s arra kérte „viszonli szolgálat ajánlata mellett” a fővárost, hogy „azon 500 ezer pfrt. apró pénzből, mit kormányrendelet folytán legközelebb kiadand, hatósági szükségre 2000 pfrtot beváltani sziveskedjék.” — De délután már az idegen katonaság beláthatatlan sokasága szállta meg a fővárost és ezzel vége a váltócéduláknak! És vége

mindenféle magyar pénzjegyek is. Július 13-án ugyanis a városi hatósági közgyűlésen jegyzőkönyvbe iktattatták Gyulai Gaál Eduárd cs. kir. biztosnak 69-ik számú rendeletét, mellyel meghagyta a tanácsnak a mellékelve megküldött proklamációk azonnali kifüggesztését. Ezekben pedig egyebek közt benfoglaltatott Haynaunak Bana községben 1849 július 1-én kelt rendelete is, melyben a magyar pénzjegyeket érvényteleneknek nyilvánítja, s meghagyja azoknak megégetés céljából leendő azonnali beszolgáltatását. A ki pedig rendeletének 48 óránál tovább ellenszegül, azt haditörvényszék elé állítani rendeli.

A pesti váltócédulák kibocsátása ezzel végleg fönnakadt, s midőn július 17-én a budai helyettes polgármester kérelme a fővárosi tanács elé került, a császári biztos zárlata alatt volt már a nyomógép is, melyen előállítani akarták. A budai kérvény hátára pedig ráírták a — soha napvilágot nem látott — pesti bankcédulának szomorú történetét: „a körülmények változtával a kérdéses aprópénzeknek célba vett közrebocsátása eszközölhető nem lévén, a megkeresménynek szinte eleget tenni nem lehet . . .”

Mikor a pesti váltócédulák nyomása abbahagyott, mintegy 3000 pft értékű 3 krajcáros volt már teljesen készen s elkészültek a 6 krajcárosok kölapjai és mintalevonatai is. Mindez lefoglaltatott, s megsemmisítés céljából átadatott a katonai hatóságnak. A megsemmisítéssel azonban még nem zártak le a jegykibocsátás iratai, mert Heckenast Gusztávnak a nyomási költségek megtérítése iránti kérelmére elrendelték ellene a vizsgálatot, hogy vajjon önként vagy kényszer alatt gyártotta-e a pénzjegyeket . . .

A pesti váltócédulákból soha egy darab sem került forgalomba, s az egész, mi belőle nyomatott, elfért volna egy kis táskában. Ellenben a cédulakibocsátás bűnyüének perirataival megtelt egy nagy szekrény. Egy hétig tartott a nyomás és minden előkészülete, ellenben a pénzgyártási per eltartott öt évig. Még nagy szerencse, hogy ezernyi zaklatás után végre is fölmentették, s nem zárták be „felségjogoknak jogtalan bitorlásáért” az ország legelső nyomdászát. (F. M.)